YANGI O‘ZBEKISTON TARAQQIYOT STRATEGIYASIDA MA’RIFIY TARBIYANING O‘RNI

Haydarov Ahror
Samarqand davlat pedagogika instituti magistranti

Annotastiya: Maqolada 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi (PF-60-son Farmon) va uning mantiqiy davomi bo‘lgan “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi doirasida ma’rifiy tarbiyaning o‘rni tahlil qilinadi. “Harakatlar strategiyasidan — Taraqqiyot strategiyasi sari” tamoyili asosida inson–jamiyat–davlat yondashuvi, to‘rtinchi (inson kapitalini rivojlantirish) va beshinchi (ma’naviy taraqqiyotni ta’minlash) ustuvor yo‘nalishlar yoritiladi. “Yangi O‘zbekiston — ma’rifatli jamiyat” konsepsiyasi, “Yangi O‘zbekiston maktab ostonasidan boshlanadi” g‘oyasi hamda ta’lim-tarbiyani Uchinchi Renessans poydevori sifatida belgilash masalalari ochib beriladi.Alohida e’tibor “Kitobsevar millat” umummilliy g‘oyasi, 2020–2025-yillarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish milliy dasturi (VM 781-son qarori), axborot-kutubxona xizmati, kitobxonlik haftaligi, mahalla kutubxonalari va yoshlar tarbiyasiga qaratiladi. Maqolada sifatli ta’lim qamrovi, pedagoglar malakasi, madaniy-ma’rifiy tadbirlar, kitob nashri va kutubxona foydalanuvchilari kabi sifat va miqdor ko‘rsatkichlari orqali ma’naviy taraqqiyot samaradorligi baholanadi. Xulosa qilib, ma’rifiy tarbiya iqtisodiy, ijtimoiy, ma’naviy va siyosiy rivojlanishning asosiy harakatlantiruvchi kuchi, inson qadrini ulug‘lash va bilimli jamiyat shakllantirish omili sifatida asoslab beriladi

Kalit so`zlar: Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi; ma’rifiy tarbiya; inson kapitali; ma’naviy taraqqiyot; “Yangi O‘zbekiston — ma’rifatli jamiyat”; “Kitobsevar millat”; ta’lim-tarbiya tizimi; O‘zbekiston — 2030; Uchinchi Renessans; kitobxonlik madaniyati; yoshlar tarbiyasi; axborot-kutubxona xizmati

Аннотация: В статье анализируется роль просветительского воспитания в рамках Стратегии развития Нового Узбекистана на 2022–2026 годы (Указ Президента № ПФ-60) и её логического продолжения — Стратегии «Узбекистан — 2030». На основе принципа «От Стратегии действий — к Стратегии развития» рассматриваются подход «человек — общество — государство», а также четвёртое (развитие человеческого капитала) и пятое (обеспечение духовного развития) приоритетные направления. Раскрываются концепция «Новый Узбекистан — просвещённое общество», идея о том, что «Новый Узбекистан начинается с порога школы», а также определение образования и воспитания как основы Третьего Ренессанса.Особое внимание уделяется общенациональной идее «Книголюбивая нация», Национальной программе развития и поддержки культуры чтения на 2020–2025 годы (постановление Кабинета Министров № 781), информационно-библиотечному обслуживанию, Неделе чтения, махаллинским библиотекам и воспитанию молодёжи. В статье эффективность духовного развития оценивается через качественные и количественные показатели, такие как охват качественным образованием, квалификация педагогов, культурно-просветительские мероприятия, книгоиздание и число пользователей библиотек. В заключение просветительское воспитание обосновывается как основная движущая сила экономического, социального, духовного и политического развития, а также как фактор возвышения достоинства человека и формирования образованного общества.

Ключевые слова: Стратегия развития Нового Узбекистана; просветительское воспитание; человеческий капитал; духовное развитие; «Новый Узбекистан — просвещенное общество»; «Книголюбивая нация»; система образования и воспитания; Узбекистан — 2030; Третий Ренессанс; культура чтения; воспитание молодежи; информационно-библиотечное обслуживание.

Annotation: The article analyzes the role of enlightenment education within the New Uzbekistan Development Strategy for 2022–2026 (Presidential Decree No. PF-60) and its logical continuation, the "Uzbekistan — 2030" Strategy. Based on the principle "From the Strategy of Actions to the Development Strategy," it examines the human–society–state approach as well as the fourth priority area (development of human capital) and the fifth priority area (ensuring spiritual development). The concept of "New Uzbekistan — an enlightened society," the idea that "New Uzbekistan begins at the school threshold," and the definition of education and upbringing as the foundation of the Third Renaissance are also revealed.Particular attention is given to the nationwide idea of a "Book-loving nation," the National Program for the Development and Support of Reading Culture for 2020–2025 (Cabinet of Ministers Resolution No. 781), information and library services, Reading Week, mahalla libraries, and youth upbringing. The article evaluates the effectiveness of spiritual development through qualitative and quantitative indicators such as the coverage of quality education, teachers' professional qualifications, cultural and enlightenment events, book publishing, and the number of library users. In conclusion, enlightenment education is substantiated as a key driving force of economic, social, spiritual, and political development, as well as a factor in upholding human dignity and building a knowledgeable society

Key words: New Uzbekistan Development Strategy; enlightenment education; human capital; spiritual development; "New Uzbekistan — an enlightened society"; "Book-loving nation"; education and upbringing system; Uzbekistan — 2030; Third Renaissance; reading culture; youth upbringing; information and library services.

Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida ma’rifiy tarbiyaning o‘rni muhim va markaziy ahamiyatga ega. Bu strategiya O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli Farmoni bilan tasdiqlangan ,,2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot

strategiyasi”ni nazarda tutadi. Unda ,,Harakatlar strategiyasidan - Taraqqiyot strategiyasi sari" tamoyili asos qilib olingan bo‘lib, yetti ustuvor yo‘nalish belgilangan. Strategiyaning asosiy yo‘nalishlari va ma’rifiy tarbiyaning joyi. Strategiya inson - jamiyat - davlat tamoyiliga asoslanadi. Ma’rifiy tarbiya (ta’lim-tarbiya, ma’naviy-ma’rifiy tarbiya) bir necha yo‘nalishda, ayniqsa quyidagilarda aks etadi:

To‘rtinchi ustuvor yo‘nalish - Adolatli ijtimoiy siyosat yuritish va inson kapitalini rivojlantirish. Bu yo‘nalishda sifatli ta’lim-tarbiya inson kapitalining asosiy omili sifatida belgilangan. Maktabgacha, umumiy o‘rta, oliy ta’lim va kasb-hunar ta’limini rivojlantirish, o‘qituvchilar malakasini oshirish, ta’lim sifatini xalqaro standartlarga yetkazish asosiy vazifalar qatorida hisoblanadi.

Beshinchi ustuvor yo‘nalish - Ma’naviy taraqqiyotni ta’minlash, ushbu sohani tubdan isloh qilish va yangi bosqichga olib chiqish. Bu yerda ,,Yangi O‘zbekiston - ma’rifatli jamiyat" konsepsiyasi ilgari suriladi. Madaniyat va san’atni yuksaltirish, yoshlarni sog‘lom e’tiqod ruhida tarbiyalash, millatlararo hamjihatlikni mustahkamlashga alohida e’tibor qaratiladi. Ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo‘yicha maxsus chora-tadbirlar qabul qilingan.

Prezident ta’kidlaganidek, ,,Yangi O‘zbekiston — maktab ostonasidan, ta’lim-tarbiya tizimidan boshlanadi". Ta’lim nafaqat bilim berish, balki yuksak ma’naviyat, vatanparvarlik, ijodkorlik va axloqiy tarbiya maskani sifatida ko‘riladi. Bu Uchinchi Renessans poydevorini qurishning asosiy shartlaridan biri. Amaliy maqsad va vazifalar (misollar) - Maktabgacha ta’limni kengaytirish, bolalarni to‘liq qamrab olish (3-6 yoshlilar uchun qamrovni keskin oshirish). Umumiy o‘rta ta’lim sifatini oshirish, o‘quvchilarni bepul ovqat bilan ta’minlash (ayrim hududlarda), o‘qituvchilar malakasini xalqaro standartlarga yetkazish. Yoshlarni xorijiy universitetlarda o‘qitish, IT va texnik yo‘nalishlarga yo‘naltirish (“Kelajak kasblari” dasturlari). Ma’naviy-ma’rifiy tarbiya orqali oila, mahalla, maktab va oliy ta’lim muassasalarida sog‘lom muhit shakllantirish. Yoshlar daftari, mahallalarda yoshlar

yetakchilari institutini rivojlantirish orqali tarbiyaviy ishlar samaradorligini oshirish. Strategiyaning davomiyligi 2022–2026-yillar strategiyasining tajribasi asosida “O‘zbekiston - 2030” strategiyasi ishlab chiqilgan bo‘lib, unda ham ta’lim-tarbiya va inson kapitalini rivojlantirish ustuvorligicha qolmoqda. Maqsad — har bir insonning salohiyatini ro‘yobga chiqarish, mamlakatni raqobatbardosh bilimli jamiyatga aylantirish.

Ma’rifiy tarbiya Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasining nafaqat ijtimoiy, balki iqtisodiy, ma’naviy va siyosiy taraqqiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida belgilangan. U inson qadrini ulug‘lash, jamiyatni ma’rifatli qilish va kelajak avlodni tarbiyalash orqali mamlakatning barqaror rivojlanishini ta’minlaydi. Bu yo‘nalishdagi islohotlar davom etmoqda va natijalari aholining farovonligi, yoshlarning salohiyati va milliy yuksalishda yaqqol ko‘rinmoqda. Kitob nashr etish, kutubxona foydalanuvchilari, madaniyat maskanlariga tashrif buyuruvchilar soni. Ta’lim muassasalarida tarbiyaviy ishlar samaradorligi (jinoyatchilik, giyohvandlik va boshqa salbiy holatlar kamayishi). Ma’naviy taraqqiyotning aniq ko‘rsatkichlari strategiyada asosan sifatli (qualitative) tavsiflar bilan berilgan bo‘lib, ba’zi yo‘nalishlarda miqdoriy (quantitative) samaradorlik ko‘rsatkichlari ham mavjud. Ular to‘g‘ridan-to‘g‘ri “ma’naviy taraqqiyot” deb nomlanmagan, lekin beshinchi ustuvor yo‘nalish („Ma’naviy taraqqiyotni ta’minlash va sohani yangi bosqichga olib chiqish") va unga aloqador maqsadlarda aks etadi. 2022–2026-yillar strategiyasida ma’naviy taraqqiyot yo‘nalishi. Bu yo‘nalishda „Yangi O‘zbekiston — ma’rifatli jamiyat" konsepsiyasi asos qilib olingan. Quyidagi asosiy vazifalar va ko‘rsatkichlar belgilangan (miqdoriy ko‘rsatkichlar cheklangan, ko‘proq natijaga yo‘naltirilgan): Ezgulik va insonparvarlik tamoyiliga asoslangan g‘oyalarni targ‘ib etish orqali jamiyatda sog‘lom dunyoqarash va bunyodkorlikni umummilliy harakatga aylantirish.

Axborot-kutubxona xizmatini rivojlantirish, kitobxonlikni ommalashtirish va “Kitobsevar millat” g‘oyasini ro‘yobga chiqarish. Millatlararo totuvlik va dinlararo

bag‘rikenglik muhitini mustahkamlash. Madaniyat va san’atni yuksaltirish, madaniyat muassasalari moddiy-texnika bazasini yaxshilash. Yoshlarni sog‘lom e’tiqod ruhida tarbiyalash, ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish. Bu yo‘nalishda aniq foiz yoki son ko‘rsatkichlari kamroq; asosiy e’tibor sifat o‘zgarishlariga (ma’naviy muhit, tarbiya, madaniy faollik) qaratilgan. Natijalar mahallalarda ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar, yoshlar tarbiyasi, madaniy merosni saqlash va targ‘ib qilish orqali baholanadi. O‘zbekiston - 2030 strategiyasida bog‘liq ko‘rsatkichlar. Ushbu strategiyada ta’lim, madaniyat, yoshlar va ma’rifiy sohalar bo‘yicha aniqroq samaradorlik ko‘rsatkichlari (KPI) berilgan. Ular ma’naviy taraqqiyotning asosiy omillari hisoblanadi (inson kapitali, ma’rifat, madaniy faollik): Ta’lim va tarbiya: Maktabgacha ta’lim qamrovi 80% ga yetkazish; umumiy o‘rta ta’limda WASN (suv, sanitariya, gigiyena) sharoitlari 86% ga; yangi avlod darsliklari va multimedia dasturlari soni; pedagoglar malakasini oshirish (500 ming nafar); oliy ta’lim qamrovi 50% ga yetkazish.

Kitobxonlik va ma’rifat: Kutubxonalarni zamonaviy adabiyotlar bilan ta’minlash (45% ga); elektron kitoblardan foydalanish 100% ga. Madaniyat va yoshlar: Madaniyat muassasalari infratuzilmasini yaxshilash, yoshlarning madaniy va sport faolligini oshirish, millatlararo hamjihatlikni mustahkamlash. Boshqa bog‘liq ko‘rsatkichlar: Jismoniy tarbiya va sport bilan shug‘ullanuvchilar sonini oshirish; xotin-qizlar va yoshlarning jamiyat hayotidagi ishtirokini kuchaytirish; sog‘lom turmush tarzi va axloqiy tarbiya. Strategiyada 100 ga yaqin maqsad va ularga tegishli yuzlab samaradorlik ko‘rsatkichlari mavjud bo‘lib, ular har yil monitoring qilinadi. Masalan, ta’lim sifati, kitobxonlik darajasi, madaniy tadbirlar qamrovi va ijtimoiy so‘rovlar natijalari orqali baholanadi.Umumiy yondashuvMa’naviy taraqqiyot ko‘rsatkichlari ko‘pincha inson kapitalini rivojlantirish (to‘rtinchi yo‘nalish) va ma’rifiy ishlar samaradorligi bilan bog‘liq. Ular quyidagilar orqali o‘lchanadi:Aholi (ayniqsa yoshlar) o‘rtasida o‘tkaziladigan so‘rovlar (ma’naviy qadriyatlar, vatanparvarlik, bag‘rikenglik darajasi).

Madaniy va ma’rifiy tadbirlar soni va qamrovi. Kitob nashr etish, kutubxona foydalanuvchilari, madaniyat maskanlariga tashrif buyuruvchilar soni. Ta’lim muassasalarida tarbiyaviy ishlar samaradorligi (jinoyatchilik, giyohvandlik va boshqa salbiy holatlar kamayishi. Kitobsevar millat” — Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida belgilangan umummilliy g‘oya bo‘lib, aholida, ayniqsa yoshlar o‘rtasida kitobxonlik madaniyatini oshirish, mutolaani hayot tarzi darajasiga ko‘tarish va ma’rifiy jamiyat qurishga qaratilgan. Bu g‘oya ma’naviy taraqqiyotning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Asosiy hujjatlar 2020–2025-yillarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish va qo‘llab-quvvatlash milliy dasturi (O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 14-dekabrdagi 781-sonli qarori bilan tasdiqlangan). Bu dastur kitobxonlikni tizimli rivojlantirishning asosiy huquqiy bazasi. 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi (PF-60): 72-maqsadda “aholiga axborot-kutubxona xizmatini rivojlantirish, kitobxonlikni ommalashtirish va “Kitobsevar millat” umummilliy g‘oyasini ro‘yobga chiqarish” vazifasi belgilangan. Keyingi davom sifatida 2026-yilda yangi choralar (masalan, PQ-9 va boshqalar) qabul qilingan. Dasturning asosiy maqsadlari va yo‘nalishlariDastur quyidagi yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi:Sifatli kitoblar nashr etishni ko‘paytirish, bolalar adabiyotini rivojlantirish. Nashriyot va kitob savdosi tizimini takomillashtirish, kitoblarni yetkazib berishni soddalashtirish.

Axborot-kutubxona infratuzilmasini yaxshilash (kutubxonalar, mahalla kutubxonalari). Kitobxonlikni targ‘ib qilish: tanlovlar, festivallar, ko‘rgazmalar, “Kitobxonlik haftaligi”. Jahon va milliy adabiyotni tarjima qilish va ommalashtirish. Yoshlar va bolalar o‘rtasida mutolaa madaniyatini shakllantirish.

Amaliy tadbirlar va natijalar. Har yili “Kitobsevar millat” shiori ostida Respublika “Kitobxonlik haftaligi” o‘tkaziladi (odatda aprel oyida, Milliy kutubxonada ochiladi va butun mamlakat bo‘ylab davom etadi). 2026-yilda VI haftalik o‘tkazilgan. Mahallalarda kitobxonlik muhitini shakllantirish (“Mahalla

kutubxonasi — ilm va ma’rifat ko‘prigi”). Kitob-ko‘rgazma yarmarkalari, tanlovlar (“Yosh kitobxon”), festivallar (bolalar kitob festivali). Kutubxonalarni zamonaviy adabiyot va elektron resurslar bilan ta’minlash. „Kitob — ma’rifat manbai" kabi maxsus dasturlar. Kitobsevar millat dasturining asosiy maqsadi quyidagicha belgilangan (Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 14-dekabrdagi 781-sonli qarori bilan tasdiqlangan 2020–2025-yillarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish va qo‘llab-quvvatlash milliy dasturi asosida): Dasturning maqsadi — kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish, ijodkorlar, noshirlar va kitob tarqatuvchilar faoliyatini qo‘llab-quvvatlash tizimini izchil va samarali tashkil etish orqali faol kitobxonlar safini kengaytirish, aholi, ayniqsa, yosh avlodning intellektual salohiyatini oshirishdan iborat.

Asosiy vazifalar (dasturda belgilangan)Dasturni amalga oshirishda quyidagi asosiy vazifalar belgilangan: Kitobxonlikni rivojlantirish va qo‘llab-quvvatlashning tarmoqlararo ilmiy-metodik asoslarini ishlab chiqish, normativ-huquqiy bazani takomillashtirish. Kitobxonlik infratuzilmasini (kutubxonalar, axborot-resurs markazlari, kitob do‘konlari) rivojlantirish va moddiy-texnika bazasini mustahkamlash. Kitob mahsulotlarini chop etish, tarqatish, yangi asarlarni yaratish, tarjima qilish va mualliflarni rag‘batlantirish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish. Nashriyot, matbaa, axborot-kutubxona va kitob savdosi tashkilotlariga qulay sharoitlar yaratish, imtiyoz va preferensiyalar berishning iqtisodiy mexanizmlarini ishlab chiqish. Ijtimoiy ahamiyatga ega kitoblarni (bolalar adabiyoti, Brayl alifbosidagi adabiyotlar, elektron va audio kitoblar) chop etishni qo‘llab-quvvatlash. Respublika bo‘ylab kitoblarni tarqatish va xorijiy mamlakatlar bilan kitob almashish tizimini rivojlantirish. Yosh avlodning o‘qishga qiziqishini kuchaytirish, kitobxonlarni ma’naviy va moddiy rag‘batlantirish, faol kitobxonlar sonini ko‘paytirish.

Kitobxonlik infratuzilmasi uchun kadrlar tayyorlash va ularning malakasini oshirish. Xorijiy tashkilotlar bilan hamkorlikni rivojlantirish. Ustuvor yo‘nalishlar. Dastur uch bosqichda amalga oshiriladi:

1-bosqich (2020–2021): Tashkiliy-huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish.

2-bosqich (2022–2023): Infratuzilmani mustahkamlash.

3-bosqich (2024–2025): Yoshlar kitobxonligini jadal rivojlantirish va inson kapitalini yaxshilashdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. www.strategy.uz
2. www.president.uz
3. www.ziyouz.com kutubxonasi
4. Milliy istiqlol g‘oyasi: asosiy tushunchalar, tamoyillar va atamalar (qisqa izohli tajribaviy lug‘at). O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati. Toshkent ,,Yangi asr avlodi", 2002 y
5. M. Sharifxo‘jayev ,,O'zbekiston: yangi g‘oyalar, yangi yutuqlar" - Toshkent ,,Sharq" nashriyoti, 2004 y
6. E.Vohidov ,,Hikmatnoma" - Toshkent 1990 y
7. Sh.Qurbonov ,,Mustaqillik poydevori" . ,,Xalq ta’limi" jumali. 2004 y
8. Barkamol avlod orzusi. - Toshkent .,,Sharq" 1998 y